

Դերենիկ Ս. ՎԱՐԴՈՒՄՅԱՆ

ՀՀ ԱՐԴԻ ՏԵՂԱՆՎԱՆԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Անվանաբանությունը (օնոմաստիկա), ըստ այդմ՝ տեղանվանաբանությունը (տոպոնոմիկա) գիտական միջանկյալ բնագավառ է, ընկած աշխարհագրության, ազգաբանության ու լեզվաբանության հանգույցում և նյութը (հումքը) ստուգաբանելիս հավասարապես օգտվում է այդ երեքի էլ մեկնաբանական-վերլուծաբանական մեթոդներից: Սույն հանգամանքը հուշում է, որ հատկապես տեղանուններ (տոպոնիմներ), նաև անձնանուններ (անտրոպոնիմներ) կերտելիս (ընտրելիս կամ վերանվանելիս) զործնականում պետք է առաջնորդվել պատմա-էթնո-մշակութային ատաղձով պայմանավորված անվանաբանության տեսությամբ:

Սույն գիտական բանաձևումը, սակայն, իրական կյանքում եթե ինչ-որ չափով զործում էլ է, ապա միայն ենթագիտակցաբար: Ահա ինչու անվանումներ ընտրելիս և վերանվանելիս (տվյալ դեպքում խոսքը վերաբերում է տեղանուններին), մասնավորապես մեր ժամանակներում, հիմնականում առաջնորդվել ու առաջնորդվում են այսօրյա, մեծ մասամբ պատենհապաշտ պատկերացումներով, կազմավորված ընթացիկ գաղափարախոսությամբ, ավանդույթի վերածված հոգեբանությամբ¹:

Դառնալով բուն խնդրին, հարկ է նշել այն հանրահայտ պարագան, որ Հայաստանի տեղանունները (բնակավայրերի, ջրավազանների, հողահանդակների և այլն) դարերի ընթացքում, օտարների տիրապետության հետևանքով, հայաթափվել, այսպես ասած, «մահմեդականացվել» (պարսկա-թրքացվել) էին²: Դա կատարվել էր մի քանի կերպ. հայ տեղանունը կամ պարզապես թարգմանվել էր, ասենք, թուրքերեն (Շաղկաձորը՝ Դարաչիչակ, Գետաշենը՝ Չայքենդ, Քարհատը՝ Դաշքեսան) կամ փոխարինվել անհարիր անվամբ (Հանքաշատը՝ Քեշիքենդ, Շահկերտը՝ Դազանչի, Ավետարանոցը՝ Չանախչի, Խաչակապը՝ Դուշի, Բերձորը՝ Լաչին) և կամ անձանաչելիորեն աղավաղվել (Օձունը՝ Ուզունլար, Տավուշը՝ Թուուզ, Արագածը՝ Ալագյազ, Տողը՝ Տուգի, Բանանցը՝ Բայան, Շովատեղը՝ Չվադիդ, Գանձակը՝ Գյանջա, Եղեգիսը՝ Ալյազ, Քարվաճառը՝ Քյալբաջար, Աղավնաձորը՝ Այնազուր, Ահնիձորը՝ Ահնիզուր): Վերջին աղավաղումները, ըստ երևույթին, արվում էին այն պատճառով, որ թուրքերենին խորթ էին այնպիսի հնչյուններ, ինչպիսիք են ծ-ն, ժ-ն, ժ-ն և այլն:

Վերոհիշյալ բնույթի տեղանունները շատ են, սակայն զավեշտի են հասնում հայ տեղանուններին թուրքերեն *Ղարա* ու *Մոլլա* նախդիրներով կամայականորեն նորաթուխ անվանումներ կազմելը: Եվ այսպես, շուրջ 90 գյուղանուն (121 *Ղարա*-ով տեղանունից), որոնցից 17-ը՝ Դարաքիլիսա, նաև՝ 4 Աղքիլիսա, 5 Դզլլքիլիսա: Որտեղ սկզբար շինության, հատկապես եկեղեցու են հանդիպել, անկախ ամեն ինչից, պիտակավորել են *Ղարա*-ով, սպիտակաքարը՝ *Աղ*-ով, կարմրաքարը՝ *Դզլլ*-ով: Սակայն 13 *Մոլլա*-ով ձևերը (Մոլլա Բայազետ, Մոլլա Գյոքչա, Մոլլա Դուրսուն, Մոլլա Էյուբլու, Մոլլաղշլաղ, Մոլլա Մուսա և այլն), որոնք մեծ մասամբ հայաբնակ գյուղերի անուններ են, դժվար է բացատրել: Նույնը կարելի է ասել Ալի (9) և Բաշ (16) նախդիրների մասին, որոնցով ուղեկցվում են զուտ

¹ Սույն հոդվածի քննարկման ատաղձ են ծառայել խորհրդային շրջանում հրատարակված ՀԽՍՀ վարչատերիտորիալ բաժանման տեղեկատու գրքերը, որոնք թվագրված են 1948, 1955, 1964, 1971, 1976, 1988 թթ. և ՀՀ վարչատարածքային բաժանման մասին ՀՀ օրենքը՝ 4, XII, 1995թ., ինչպես նաև դաշտային ազգագրական նյութերը՝ գրառված Արցախում, 1968, 1969, 1970, 1987 թթ. գիտարկումների ընթացքում:

² Տե՛ս Ա. Ա ս լ ա ն յ ա ն, Հ. Գ. ր գ ե ա ր յ ա ն, Հայկական ՍՍՀ աշխարհագրական անունների համառոտ բառարան, Եր., 1981:

փանցյալի գայրույթը (որ տեղանունների հմուտ ստուգաբանող էր) հատկապես հինավորոց *Դսեղը Թումանյան* վերանվանելու կապակցությամբ, «եթե Թումանյանը գրույր բարձրացներ, ի՞նքը կբողոքեր դրա դեմ»:

Վերջին տասնամյակում շարունակվեց տեղանվանափոխության գործընթացը՝ հիմք ընդունելով պատմական անվանումները վերականգնելու սկզբունքը, որն ինչ-որ չափով կիրառվում էր նաև նախորդ փուլում: Բայց սույն գործընթացում էլ եղան մի շարք, երբեմն ցավալի վրիպումներ, որոնք հնարավոր է բազմամասն: Այսպես, փոխանակ վերականգնելու *Կուրիչ* վերանվանված գյուղի *Ջարխեչ* անունը, այն անվանվեց *Հաղարծին*, մինչդեռ վերջինս միջնադարյան հայտնի հոգևոր ճարտարապետական հուշարձանի անունն է, որը գյուղից բավական հեռու է: Սույն օրինակը եզակի չէ ու միտում ունի վարակիչ դառնալու. նույն կերպ էլ փճարկվում է Ալավերդի քաղաքի վերանվանումը՝ քննարկվում է *Մանահին*, նաև *Լավար* և այլ տարբերակներ, մինչդեռ քաղաքի հայեցի բուն անունը *Մանես* է⁸: Դեռ ավելին: Ազգային ժողովում նորերս որոշ հավակնոտ պատգամավորներ (Հր. Հակոբյան և ուրիշներ) ձայներ են հնչեցնում Գավառ քաղաքը վերանվանելու *Քյավառ* կամ վերականգնելու *Նոր Բայազետ* անունը: Մեծ թե ուր կարող է հասցնել անգիտությունը՝ այն բանի չըմբռնումը, որ *Քյավառ*-ը բարբառային դարձած *Գավառ* պատմական տեղանվանման թրքախոնջ ձևն է, իսկ *Բայազետ*-ը Օսմանյան տիրակալի անվամբ է կոչված:

Տակավիճ ընթացում են խորհրդային ժամանակներից եկող, որպես, այսպես ասած, ցուցադրական գունազարդման արգասիք, բնակավայրերի նույնարմատ ու նույնանուն անվանումների բազմազանեցմանը միտված գործընթացները՝ պատմական հիմամբ: Համոզիչ լինելու համար բերում ենք Հայաստանի Հանրապետության օրենքի ցանկի հիմամբ հաշվարկած բնակավայրերի կրկնվող անվանումներն ըստ մարզերի⁹:

Արագածոտնի մարզ- 121 բնակավայր, որից Ագարակ՝ 2, Արագած՝ 2 (նաև՝ Արագածոտն), Գեղաձոր-Գեղարոտ-Գեղաղիթ, Երրորդ տավաղի գյուղ (երևի արդեն փոխվել է), Լեռնապար-Լեռնարոտ, Լուսազյուղ-Լուսակն, *Ծաղկա*-ով՝ 3 գյուղ, *Չորա*-գյուղիս- *Չորա*-գյուղ, *Ներքին*-ով՝ 2, *Նոր*-ով՝ 5 (ընդ որում, *Նորաշեն*՝ 2), *Ոսկե*-ով՝ 3, Վարդենիս-Վարդենուտ-Վարդաբլուր, *Վերին*-ով՝ 3: Ընդամենը՝ 33:

Արարատի մարզ- 98 բնակավայր, որից *Ազատ*-ով՝ 2, *Այգե*-ով՝ 4, Արարատ՝ 2, *Արև*-ով՝ 2, *Գետ*-ով՝ 2, *Դաշտ*-ով՝ 2, *Լանջ*-ով՝ 3, *Լուս*-ով՝ 2, *Հովիտ*-ով՝ 2, *Մրգա*-ով՝ 3, *Նոր*-ով՝ 7, *Ջրա*-ով՝ 2, *Միս*-ով՝ 2, *Վարդ*-ով՝ 2, *Վերին*-ով՝ 2, *Ուրց*-ով՝ 2: Ընդամենը՝ 41:

Արմավիրի մարզ - 98 բնակավայր, որից *Ալնա*-ով՝ 2, *Այգե*-ով՝ 3, Արաքս՝ 2, Արմավիր՝ 2, *Արև*-ով՝ 3, Բաղրամյան՝ 2, *Լեռնա*-ով՝ 2, *Ծաղկ*-ով՝ 2, *Հայկա*-ով՝ 2, *Մրգա*-ով՝ 2, *Նոր*-ով՝ 6, Շահումյան՝ 2, *Շեն*-ով՝ 2, *Ջրա*-ով՝ 3: Ընդամենը՝ 35:

Գեղարքունիքի մարզ- 98 բնակավայր, որից *Արծվա*-ով՝ 2, *Գեղա*-ով՝ 5, *Լիճ*-ով՝ 4, *Ծաղկ*-ով՝ 2, *Ծով*-ով՝ 4, *Չորա*-ով՝ 2, *Ներքին*-ով՝ 2, *Նորա*-ով՝ 4, *Վարդ*-ով՝ 2, *Վերին*-ով՝ 2: Ընդամենը՝ 29:

Լոռու մարզ- 127 բնակավայր, որից Արջուտ՝ 2, *Արև*-ով՝ 2, *Լեռնա*-ով՝ 4, *Ծաղկա*-ով՝ 2, *Կաթնա*-ով՝ 3, *Չորա*-ով՝ 3, *Մեծ*-ով՝ 3, *Նոր*-ով՝ 2, *Մար*-ով՝ 3, *Վահագն*-ով՝ 2, Փամբակ՝ 2, *Ջար*-ով՝ 4: Ընդամենը՝ 32:

Կոտայքի մարզ- 69 բնակավայր, որից *Գեղա*-ով՝ 3, *Չով*-ով՝ 3, *Նոր*-ով՝ 4, *Ջր*-ով՝ 3: Ընդամենը՝ 13:

Շիրակի մարզ- 131 բնակավայր, որից *Ախուր*-ով՝ 2, Աղին՝ 2, *Անի*-ով՝ 2, *Արև*-ով՝ 2, *Գետ*-ով՝ 2, *Լեռն*-ով՝ 3, *Լուսա*-ով՝ 2, *Կարմրա*-ով՝ 2, *Կրա*-ով՝ 2, *Հայկա*-ով՝ 3, *Հովիտ*-ով՝ 3,

⁸ Առաջ են քաշվում նաև այլ տարբերակներ (տես, Գ.Սարգսյանի «Ժամանակն է անվանափոխել» հոդվածը. – «Հայաստանի Հանրապետություն» լրագիր, 31.03.1998), որոնք բռնազբոսիկ են, ուստի՝ անընդունելի:

⁹ Տես Հավելված 2, Հայաստանի Հանրապետության վարչատարածքային բաժանման մասին ՀՀ օրենքի (ցանկ ՀՀ համայնքների և բնակավայրերի), Եր., 1995թ.:

Չորս-ով՝ 2, Մեծ-ով՝ 3, Մեղրա-ով՝ 2, Մուսայեյան՝ 2, Շիրակ՝ 3 (մարզի անվան հետ), Ջաջուռ՝ 2, Ջրա-ով՝ 3, Սարա-ով՝ 5, Վարդա-ով՝ 2, Փոքր-ով՝ 4: Ընդամենը՝ 52:

Սյունիքի մարզ- 135 բնակավայր, որից *Ներքին-ով՝ 3, Նոր-ով՝ 2, Որոտան՝ 2, Սյունիք 2 (մարզի անվան հետ), Վերին-ով՝ 4, Տանձա-ով՝ 2: Ընդամենը՝ 15:*

Վայոց ձորի մարզ- 55 բնակավայր, որից *Արտա-ով՝ 2: Ընդամենը՝ 2:*

Տավուշի մարզ- 65 բնակավայր, որից *Այգե-ով՝ 2, Լուսա-ով՝ 2, Ծաղկավան՝ 2, Ոսկե-ով՝ 2, Վերին-ով՝ 2: Ընդամենը՝ 10:*

Այսպիսով, 1990-ական թթ. կեսերին համանուն ու նույնարմատ բնակավայրերի թիվը 262-ն է: Այսինքն՝ նախորդի համեմատ կրճատվել է շուրջ կեսով՝ 271, ընդ որում, 1940-ականների 869-ի դիմաց 1990-ականներին կար 997 բնակավայր:

Ուշագրավ է, որ ըստ մարզերի, բնակավայրերի համանուն ու նույնարմատ անվանումները հետևյալ պատկերն են ներկայացնում. Արագածոտնի մարզի 121 բնակավայրից նշված հատկանիշներով որակվածները 33-ն են, Արարատի մարզի 98-ից՝ 41-ը (գրեթե կեսը), Արմավիրի մարզի 98-ից՝ 35-ը, Գեղարքունիքի մարզի 98-ից՝ 29-ը, Լոռու մարզի 127-ից՝ 32-ը, Կոտայքի մարզի 69-ից՝ 13-ը, Շիրակի մարզի 131-ից՝ 52-ը, Սյունիքի մարզի 135-ից՝ 15-ը, Վայոց ձորի մարզի 55-ից՝ 2-ը, Տավուշի մարզի 65-ից՝ 10-ը:

Ամենից ցավալին, սակայն, ՀՀ երկրող քաղաքի անգթորեն չարչրկված վերանվանումն է: Եթե բծախնդրորեն դիտարկելու լինենք, ապա կնկատենք, որ քաղաքն իր գոյության վաղեմի ժամանակներից ցայժմ կրել է շուրջ ութ անուն՝ *Կումայրի, Գյումրի, Կիմրի, Ալեքսանդրասյուլ, Ալեքսյուլ, Լենինական, Կումայրի, Գյումրի*: Շատ չէ՞ արդյոք մի բնակավայրի համար:

Եվ ահա այս տեղանվանային մոճավանջից ազատվելու համար, Հայաստանի երրորդ Հանրապետության կայացմամբ վերջապես ընձեռվեց հնարավորություն՝ տընօրինելու գործերը մեր ուզած ձևով: Սպասվում էր, որ որոշակի հանգամանքների բերումով պաշտոնապես անցյալ տարիներին՝ *Ալեքսանդրասյուլ*, մեր դարասկզբներին՝ *Լենինական* մկրտված տեղանունները վերջապես տեղը կզիջեն պատմականորեն հայտնի բուն հայաշունչ-հայահունչ *Կումայրի* տեղանվանը, որպես էլ սկզբնապես արվել էր՝ շնորհիվ ժամանակի խելամիտ քաղաքապետ Կ. Համբարձումյանի ջանքերի: Բայց վերջին հաշվով հաղթեց գավառային մտայնությունը և այդ ամենահայեցի քաղաքը վերանվանվեց թրքաշունչ-թրքահունչ *Գյումրի* անվամբ:

Ի դեպ, 2000թ. Անկարայում թուրքերեն հրատարակված Արևելյան Թուրքիայի վարչատարածքային քարտեզում (Türkei, Ost. Euro-Ladkarte, 1.800,000), որի մեջ առնվել է նաև ՀՀ-ն, գրված է՝ *Qümrü (Qümrü)*, այսինքն՝ վերստին հավաստվել է *Գյումրի*-ի թուրքերենին հարազատ լինելը: Հարկ է նշել, որ թուրքերենին բնորոշ է բառամիջի ձայնավորները, տվյալ դեպքում՝ *ու*-ն ումբառտով հնչելը, «փափկեցնելը»՝ *ü*, որի հետևանքով միշտ ստացվում է *յու*: Այդպես է, *Գյումրիից* բացի, նաև համահունչ բոլոր տեղանուններում. Գավառը՝ *Քյավառ*, Փարաքարը՝ *Փարաքյար*, Կուրիները՝ *Գյուրուն* և այլն:

Այս պարագան որպես տարրական ճշմարտություն, վաղուց ի վեր հայտնի է հայագետներին սակայն, ցավոք, նրանց հետ գրեթե հաշվի չեն մատում, չեն խորհրդակցում այն պատկան մարմինները, որոնք տնօրինում են օրենսդրական ակտերի հորինումը: Դա կրկին անգամ դրսևորվեց Ազգային ժողովում, որտեղ վերջերս բռն վեճերի առարկա հանդիսացած Մայիսի 1-ի և Մարտի 8-ի տոն օրեր հայտարարելու հարցի քննարկումը, որը խիստ քաղաքականացվեց, ինչպես սովորաբար արվում է տվյալ ատյանում՝ առանց պատմամշակութային լուրջ անդրադարձների (գոնե նման խնդիրներ արծարծելիս):

Բուն մասնագետները, սակայն, չեն կարող անտարբեր անցնել նման խեղաթյուրումների կողքով, որպիսիներից է վերը քննարկված *Կումայրի-Գյումրին*, և չանցան: Հարկ է նշել կումայրեցի ազգագրագետ Կառլ Սեդրոսյանի՝ գիտնականի ազնիվ մղումներով գրված, ճիշտ է, լրագրային, բայց մատենագրական աղբյուրների վկայություններով հույժ հագեցած ծանրակշիռ հոդվածները: Դրանցից առաջինը տպագրվել է «Կումայրի»

լրագրում (4 հունիսի 1991թ.), «Կումայրի բնակավայրի անվան պատմությունից» վերտառությամբ, որով ողջունվում է *Լենինականի* վերանվանումը *Կումայրի*: Շատ չանցած (շուրջ հինգ ամիս) նա վերստին հանդես է գալիս, այս անգամ «Ազգ» եռօրյա լրագրում (19 հոկտեմբերի 1991թ.) «Պատմական փաստը հանրաքվեի¹⁰» խտուրն խորագրով հոդվածով, որով իրավացիորեն վիճարկում է տվյալ խնդրի այդ կերպ վճռման օրինականությունը՝ հենված տնայնագործական վերապրուկային մտայնությամբ պայմանավորված, պատմամշակութային խորքային մտեցումը բացառած որոշման վրա¹⁰:

Ահա ինչու հարկ է, որ վերականգնվի «Կումայրին», և դա պետք է դառնա քաղաքի ողջախոհ մտավորականների պատվի ու արժանապատվության խնդիր՝ համագործակցած տեղի իշխանությունների հետ:

Տարիներ առաջ՝ 1982-ին, փորձել են փոքր-ինչ (մեկ հնչյունի) շտկմամբ հայաշունչ-բիայնաշունչ դարձնել հայոց նորագույն պատմության ազատամարտի բնօրրան *Մարդաբապատ* տեղանունը՝ *Մարդար-ը* դարձնելով *Մարդուր՝ Մարդուրապատ* (ի դեպ, ժամանակին իրավացիորեն տեղանվան *բառ* մասնիկը փոխարինվել է *պատ*-ով, որով, սակայն, այն լիովին չի ձեռքագատվել պարսկաշունչ լինելուց), բայց հաջողության չեն հասել: Հուսով են, որ հետամուտ լինելու դեպքում հնարավոր է համոզել պատկան մարմիններին՝ անելու այդ չնայած փոքր, բայց էական շտկումը:

Առհասարակ տեղանունների վերաճշգրտումը տակավին շարունակական գործընթաց է հատկապես անհարկի կրկնություններից, զուրագարդումից խուսափելու և, մանավանդ, բուն հայեցի պատմական տեղանունները հնարավորինս վերականգնելու ու այդ հիմամբ նորերը հորինելու առումով: Դրա հնարավորությունն ընձեռում են մեր գրավոր աղբյուրները և բանավոր ավանդապատումները, որոնցից խելամտորեն օգտվելը մեծապես կնպաստի տեղանվանակերտմանը¹¹:

Վերջապես, կցանկանալի անդրադառնալ թերևս անուղղակիորեն բուն խնդրին առնչվող մի հարցի և: Դա հետևյալն է: Թյուրիմացություն է առկա նաև մի այլ խնդրում: Վերը նշված նոր վարչատարածքային բաժանմամբ (1995թ.) Լոռվա մարզի մեջ է առնվել նաև նախկին Մալիտակի շրջանը, որն առավելապես հարում է Շիրակի մարզին թե՛ բնակլիմայական պայմաններով, թե՛ տնտեսամշակութային յուրահատկություններով (ամենակարևորը՝ բնակիչները մեծամասամբ արևմտահայոց սերունդներն են), մինչդեռ բուն լոռեցիներն ընդհանուր առմամբ արևելահայեր են, բացառյալ Տաշիրի նախկին շրջանի կաթոլիկները, որոնք տակավին զգացվող կենցաղատարբության յուրահատկություններ են դրսևորում: Նույն կերպ էլ սխալմունք է, ըստ իս, Ճամբարակի (Կրասնոսելսկի) նախկին շրջանը Գեղարքունիքի մարզին կցելը, քանի որ դրա բնակչությունը (բացառյալ ռուս հնադավանների), որպես վաղեմի արևելահայեր (դարձյալ բացառյալ Մարտունի գյուղից), ունեն հենց միայն Տավուշի մարզի բոլոր հատկանիշները, մինչդեռ Գեղարքունիքի մարզի բնակիչներն արևմտահայոց սերունդներ են՝ միայն իրենց հատուկ տնտեսամշակութային տիպով¹²:

Առհասարակ Հայաստանի նախկին վարչատարածքային շրջանները հանպատրաստից վարչատարածքային մարզերի մեջ ընդգրկելն արվեց խիստ հապճեպորեն, որն առկա սոցիալտնտեսական պայմաններում վերջին հաշվով հանգեցրեց մեծ անհարմարությունների: Ահա ինչու, վերջերս Խորհրդարանում օրակարգի հարց է դարձել մարզերի

¹⁰ Ուշագրավ է նաև Գ.Սկրտչյանի արձագանքը (տես հոդվածը՝ ... Եվ կոչեցին քաղաք Գյումրի.- «Ազգ», 31 XII 1992), որով նույնպես վիճարկվում է նման հարցերը հանրաքվեով վճռելու օրինականությունը, մանավանդ որ կասկածելի է եղել դրա անաչառությունը:

¹¹ Այս առթիվ տես. Հ.Խաչատրյան, Վերստին Հայաստանի տեղանունների մասին, «Հայաստանի Հանրապետություն», 20-21. VI. 1997թ.:

¹² Այլ նկատառումներով այս առիթով տարակուսանքներ են հայտնել ուրիշ հեղինակներ ևս (տես՝ օր.՝ Ա.Զիրոյան, Հանրապետության վարչատարածքային բաժանման որոշ մտեցումների մասին, «Հայաստանի Հանրապետություն», 29. IV. 1998):

ներկա կարգավիճակի վերանայումը (Լ.Վալեսյան), որը (հուսանք) կարվի առավել մտածված խնդրո առարկայի հանուր պարամետրերի հաշվառմամբ, մասնագետների խորհրդատվությամբ, մի բան, որը չէր արվել նախկինում (Գ. Ավագյան):

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ ТОПОНИМИКИ РА

___ *Резюме* ___

___ *Д. С. Вардумян* ___

Общеизвестно, что топонимы Армении в течении веков в результате господства чужестранцев были заменены мусульманскими – персидскими и тюркскими названиями. В советский период, в частности, после известной поэмы Ов. Шираза («Названия наших сел», 1942) началась массовая реармения названий населенных пунктов, и процесс этот продолжается по сей день, в результате чего, однако, имеют место повторы топонимов, особенно новообразованных, а также неточности иного порядка.

Досаднее всего, тем не менее, представляется намученный вопрос переименования второго города РА: ожидалось, что возникшие в результате исторического конформизма, *Александрополь*, а затем и *Ленинакан* должны были уступить место наполненному армянским духом и звучанием *Кумайри*. Между тем возобладало провинциальное мышление, и город, согласно «референдуму», был переименован в *Гюмри*. Следует стереть это клеймо с облика города и восстановить древнее название *Кумайри*.